

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal



You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za



**SA EXAM
PAPERS**



basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U
THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2013

MEMORANDAMU

MARAGA: 100

Memorandamu uyu u na masiatari a 13.

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MAANEA (50)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80–100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70–79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60–69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50–59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40–49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30–39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0–29%
	<u>26–32</u>	<u>22½–25½</u>	<u>19½–22</u>	<u>16–19</u>	<u>13–15½</u>	<u>10–12½</u>	<u>0–9½</u>
ZWI RE NGOMU NA VHUPULANI (NV) (MARAGA: 32)	-Zwi re ngomu zwi sumbedza u pfesesa thoho zwavhudi. -Mihumbulo i a tokonya nahone yo vhibva. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a si na vhukhaki na khathihi, a kumedzeaho.	- Zwi re ngomu zwi sumbedza u pfesesa thoho zwavhudi vhukuma. -Mihumbulo ndi ya nthā, nahone i a takadza. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea o lundwaho tshidele, nahone a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu zwi sumbedza u pfesesa thoho. -Mihumbulo ndi i takadzaho, i a tendisea. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea o dziaho, a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu zwi sumbedza u pfesesa thoho lu fushaho. -Mihumbulo ndi ya nga misi, a i na vhudzivha. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a fushaho, nahone a kumedzeaho.	- Zwi re ngomu zwo di linganela sa zwenezwo, hu na mavhaka a xedzaho vhumani. -Mihumbulo kanzhi ndi yo teaho, fhedzi i a dovholola. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea o lunzhedzeaho lwo linganelaho nahone a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu zwinwe a zwi ho khagala, a zwo ngo farana. -Mihumbulo yo sekena, hunzhi i sokou dovholola. -A hu na vhumani vhu fushaho ha u pulana/mvetomvet -o. -Maanea ha ngo bveledzwa nga ndila i kumedzeaho.	- Zwi re ngomu a zwi livhani na thoho na luthihi, a zwo ngo lunzhedzana. -Mihumbulo yo tapanyedzwa, yo sokou dovhololwa. - U pulana na/kana mvetomveto a zwiho. -Maanea aya ha nekedzei/kumedzei.

LUAMBO, TSHITAILA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 12)	<u>10–12</u> -U sumbedza vhudzivha ho goḏombelaho ha ndeme ya luambo. -Luambo, zwiga zwa u vhala zwo shumiswa zwone-zwone. -U shumisa luambo lwa nṱhesa lwa kuambele/maambe -le. -Munanguludzo u sa vhambedzwiho/ wa nṱhesa wa maipfi, zwo vhibva vhukuma. -Tshitaela, thounu na redzhiṱara zwo tea tshoṱhe ṱoho ya mafhungo. -A hu na vhukhakhi na vhuthihi nga murahu ha u sedzuluswa na u vhalululwa ha mushumo.	<u>8½–9½</u> - U sumbedza vhudzivha ho dziaho ha ndeme ya luambo. -Luambo, zwiga zwa u vhala zwo shumiswa hu si na vhukhakhi , u kona u shumisa luambo lwa kuambele/maambele. -Munanguludzo wa maipfi wo vanganywa lwa vhusiki. - Tshitaela, thounu na redzhiṱara zwo tea ṱoho ya mafhungo. -Hunzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u sedzuluswa na u vhalululwa ha mushumo.	<u>7½–8</u> -Hu na vhuṱanzi ha vhudzivha ha luambo. - Luambo na zwiga zwa u vhala hunzhi a zwi na vhukhakhi. - Munanguludzo wa maipfi wo tea tshibveledzwa. - Tshitaela, thounu na redzhiṱara zwo tea ṱoho ya mafhungo. - Kanzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.	<u>6–7</u> -Huniwe u vhone ha vhudzivha ha luambo zwi hone. -Luambo ndi lwa misi, zwiga zwo shumiswa lu fushaho. -Munanguludzo wa maipfi u a fusha. - Tshitaela, thounu na redzhiṱara nga u angaredza zwi ḏi anana na ṱodea dza ṱoho ya mafhungo. - Hu ḏi vha na vhukhakhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.	<u>5–5½</u> -Vhudzivha ha luambo ho sekene. -Luambo a lwo ngo vhibva, na zwiga zwa u vhala huniwe a zwo ngo shumiswa nga ndila yone. -Munanguludzo wa luambo ndi wa fhasi. - Tshitaela, thounu na redzhiṱara zwi shaedza ndunzhendunzhe. -Hu na vhukhakhi ho vhalaho naho ho ḏi vha na u vhalulula na u sedzulusa.	<u>4–4½</u> -Luambo na zwiga zwa u vhala zwo khakhea. -Munanguludzo wa maipfi wo shaedzwa. - Tshitaela, thounu na redzhiṱara a zwo ngo tea. -Ho ḏala vhukhakhi, naho zwo ḏi vhalululwa na u sedzuluswa zwituku.	<u>0–3½</u> - Luambo na zwiga zwa u vhala zwo khakhea tshoṱhe. - Munanguludzo wa maipfi a wo ngo tea na luthihi. - Tshitaela, thounu na redzhiṱara zwo liana tshoṱhe. - Ho ḏalesa vhukhakhi na ndaḏo, nahone a hu vhoneali vhuṱanzi ha u vhalulula na u sedzulusa.
--	---	---	---	---	---	---	--

	<u>5–6</u>	<u>4½</u>	<u>4</u>	<u>3–3½</u>	<u>2½</u>	<u>2</u>	<u>0–1½</u>
TSHIVHUMBEO (T) (MARAGA: 6)	-Kubveledzelwe kwo faranaho/lunzhedze aho kwa thoho. - Vhudodombedzi vhu tokonyaho. -Miṭala, dziphara zwo fhatwa lwo faranaho. -Vhulapfu/tshivhalo tsha maipfi zwi elana na ndaela dza thoho.	-Mafhugo o bveledzwa nga ndila yo faranaho. - Hu na ndunzhendunzhe. - Miṭala, dziphara zwi i a tevhelelea nahone zwo vangana. -Vhulapfu ho tea.	-Vhunzhi ha zwidodombedzwa zwo bveledzwa. - Miṭala, dziphara zwo fhatea zwavhudi. - Vhulapfu ho tea.	-Dzinwe dza mbuno na zwododombedzwa zwo bveledzwa. - Miṭala, dziphara zwo di khakhea huṅwe, fhedzi maanea a di sala a tshi pfala. -Vhulapfu ho tea.	-Dzinwe dza dzimbuno dza ndeme dzi hone. - Miṭala, dziphara zwo khakhea, fhedzi mihumbulo i sala i kha di pfala. -Vhulapfu ho lapfesa/pfufhifhale sa.	- U ita a tshi bva kha thoho. -Zwi a konḁa u tevhelela vhuṭala ha mafhungo. - Miṭala, dziphara zwi kha vhuimo ha fhasi. - Vhulapfu ho lapfesa/pfufhifhale sa.	-O liana na thoho. - Miṭala, dziphara zwo vhilingana, a zwi tevhelelei. -Vhulapfu ho lapfesa/pfufhifhales-a u fhirisa mpimo.

KHETHEKAYO YA B: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI (30)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80–100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha nthā 70–79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60–69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50–59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40–49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30–39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0–29%
	<u>16–20</u>	<u>14–15½</u>	<u>12–13½</u>	<u>10–11½</u>	<u>8–9½</u>	<u>6–7½</u>	<u>0–5½</u>
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO (NVT) (MARAGA: 20)	Ndivho yo dziaho tshothe ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala lwo rombaho/vhibvaho. -U tshimbila kha vhutala hone-hone, hu si na u bva kha thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana tshothe, zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho ya mafhungo. -Hu na vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto, zwa mbo bveledza tshibveledzwa tshi si na vhukhakhi na luthihi, tshi kumedzeaho. -O kona lwa nthesa kha u shumisa	-U na ndivho yavhudi ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala lwo rombaho/vhibvaho. U tshimbila kha vhutala hone-hone, hu si na u bva kha thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo tandavhudzwa zwavhudisa, zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -U pulana na /kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho fhatwaho zwavhudi. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo lwa nthā vhukuma.	-U na ndivho yo dziaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala – u fara vhutala, nahone u tou polika zwituku kha thoho ya mafhungo. -Hunzhi zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana, nahone zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -U pulana na /kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi kumedzeaho, tshavhudi. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo nga ndila yo dziaho.	-U na ndivho i fushaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala – o di banyana kha thoho, fhedzi a zwi xedzi. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana nga ndila i fushaho, zwi nwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi fushaho, tshi kumedzeaho. -U shumisa mihumbulo u fushaho kha u bveledza thodea dzo teaho dza tshivhumbeo tsha tshibveledzwa.	-U na ndivho yo linganelaho ya thodea dza tshibveledzwa. Vhutala hawe kha u fhindula mushumo uyu vhu sumba ho sekana. -U niwala – u a xedza vhutala, zwi ambiwaho huiwe zwi ita zwi tshi liana. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana lwo linganelaho, zwi nwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho linganelaho, tsho faranaho nahone tshi	-U na ndivho ya fhasi ya thodea dza tshibveledzwa. Phindulo yawe kha mushumo uyu i sumbedza hu na u shaedza vhukuma. -U niwala – u xedza vhutala, na zwi ambiwaho huiwe a zwi tsha pfala. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwi ita zwi tshi liana, zwidodombedzwa zwituku zwi tikedzaho thoho. U pulana na/kana mvetomveto a zwi fushi. Tshibveledzwa a tsho ngo kumedzwa zwavhudi. U shumisa milayo ya tshivhumbeo nga	-A hu na ndivho ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala – u liana na thoho, zwi ambwaho hunzhi a zwi tsha pfala. Zwi re ngomu na mihumbulo a zwi elani, zwidodombedzwa zwitukutuku zwi tikedzaho thoho. -U pulana na /kana mvetomveto a zwiho. Tshibveledzwa itshi a tshi kumedzei. - A ho ngo shumiswa thodea dzo teaho dza tshivhumbeo.

Vhune ha khandiso ho vhaledzwa

Iyani kha siatari li tevhelaho

	milayo yo teaho ya tshivhumbeo.				kumedzeaho. -U na muhumbulo wo linganelaho wa thodea dza tshivhumbeo tsha tshibveledzwa-fhedzi hu na u tahedzwa ha zwithu zwa ndeme.	ndila yo khakheaho.	
LUAMBO, TSHITAE LA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 10)	<u>8–10</u> - U shumisa zwivhumbeo zwone-zwone zwa girama, nga ndila yone kha tshibveledzwa. -Ndivho ya maipfi yo tea tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, ndivho na redzhistara zwo tea tshothe-tshothe. -A hu na vhukhaki na vthuthi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	<u>7–7½</u> -Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi vhukuma, nahone nga ndila yone. -Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhistara hunzhi zwo tea. -Hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	<u>6–6½</u> -Mushumo wo fhatwa zwavhudi, u a vhalea. -Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhistara hunzhi zwo tea. -Hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	<u>5–5½</u> -Mushumo wo fhatwa lu fushaho. Vhukhaki vhu re hone a vhu khakhisi nyelelo ya mafhungo. -Ndivho ya maipfi i a fusha zwi tshi kwama ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhistara zwo tea lu fushaho. -Hu na vhukhaki vhu si vthunzhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho todou vha vhu teaho.	<u>4–4½</u> -Mushumo wo fhatwa lwo tou linganelaho. Hu na vhukhaki ho vhalahonyana. -Ndivho ya maipfi i fhasi nahone a i tei tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. Tshitaela, redzhistara na thouni zwo tsa. -Hu na vhukhaki ho vhalaho nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho lapfesa/pfufhifhale sa.	<u>3–3½</u> -Mushumo wo fhatwa lwa fhasi nahone zwi a konda u tevhelelea. -Ndivho ya maipfi i toda u lulamiswa nahone a i tei ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhistara a zwo ngo tea. - Tshibveledzwa tsho dala vhukhaki, naho ho di vha na u vhalulula na u sedzulusa. -Zwo lapfesa/pfufhifhale -sa.	<u>0–2½</u> -Mushumo wo fhatwa lwa fhasi nahone zwo riwalwaho zwo vhilingana. -Ndivho ya maipfi i toda ndulamiso zwi hone, nahone a i tei ndivho. -Tshitaela, ndivho na vha tangedzaho mafhungo a zwi anani/tshimbilelani na thoho ya mafhungo. -Ho dalesa vhukhaki na ndado nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu – Zwo lapfesa/pfufhifhalesa u fhirisa mpimo.

KHETHEKANYO YA C: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI (20)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80–100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70–79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60–69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50–59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40–49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30–39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0–29%
	<u>10½–13</u>	<u>9½–10</u>	<u>8–9</u>	<u>6½–7½</u>	<u>5½–6</u>	<u>4–5</u>	<u>0–3½</u>
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEU (NVT) (MARAGA: 13)	-Ndivho yo dziaho tshothe ya thodea dza tshibveledzwa. -Vhuniwali ho rombaho/dziaho – mugudi u fara vhutala hone-hone, ha liani na thoho. -Zwi re ngomu na mihumbulo yawe zwo farana tshothe, nahone zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi si na vhukhaki na luthihi, nahone tshi kumedzeaho. -O shumisa milayo yotho ya teaho ya tshivhumbeo.	-Ndivho ya vhudisa ya thodea dza tshibveledzwa. -U tana vhudzivha ho angalalaho ha vhutsila ha u niwala. -Vhuniwali ho rombaho/dziaho – mugudi u fara vhutala hone, ha liani na thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo yawe zwo farana, zwa tandavhudzwa zwavhudisa, nahone zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa	-Ndivho yo dziaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala– mugudi u fara vhutala hone, hu na u liana/xelana zwituku na thoho. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana, zwidodombedzwa zwinzhi zwi tikedza thoho. -Hu na vhutanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledzaho tshibveledzwa tshi kumedzeaho, tshavhudi. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.	-Ndivho i fushaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala – mugudi u a xedza vhutala fhedzi zwa si khakhise thalutshedzo nga u angaredza. -Zwi re ngomu kha tshibveledzwa na mihumbulo zwo farana lu fushaho, zwiwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tshi fushaho, tshi kumedzeaho. -O shumisa mihumbulo u fushaho wa	-Ndivho yo linganelaho ya thodea dza tshibveledzwa. -Phindulo i shaedza vhutala. -U niwala – mugudi u liana na thoho thalutshedzo ya polika huiwe. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana lwo linganelaho, zwiwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tsho linganelaho, tshi kumedzeaho. -U na mihumbulo wo linganelaho wa	-Ndivho ya fhasi ya thodea dza tshibveledzwa. Phindulo kha mushumo uyu i sumbedza vhutala vhusikene. -U niwala – mugudi u liana na thoho, huiwe thalutshedzo ya polika. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwa tshibveledzwa a zwo ngo tou farana, zwidodombedzwa zwituku zwi tikedzaho thoho. -A zwi tei Luambo lwa Hayani, naho ho pulaniwa na/ kana mvetomveto.	-A hu na ndivho ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala – mugudi u liana na thoho, thalutshedzo hunzhi i a xela. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwa tshibveledzwa a zwi yelani, zwidodombedzwa zwitukutuku zwi tikedzaho thoho. -U pulana/ mvetomveto a zwi ho. Tshibveledzwa a tshi kumedzei/fushi. -Ho ngo shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.

		tsho fhatwaho zwavhudi, tshi kumedzeaho. -O shumisa milayo ya tshivhumbeo yo teaho nga ndila yavhudi vhukuma.		thodea dza tshivhumbeo.	thodea dza tshivhumbeo – hu na huiwe u shaedza.	Tshibveledzwa a tsho ngo kumedzwa zwavhudi. - O shumisa milayo ya tshivhumbeo nga ndila yo khakheaho.	
LUAMBO, TSHITAILA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 7)	<u>6–7</u> -U shumisa zwivhumbeo zwone-zwone zwa luambo kha u riwala tshibveledzwa, nahone zwo fhatwa zwavhudi. -Ndivho ya maipfi yo tea tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaila, thouni na redzhistara zwo tea tshothe. -Tshibveledzwa a tshi na vhukhaki nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	<u>5–5½</u> -Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi vhukuma nahone nga ndila yone. -Ndivho ya maipfi hunzhi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhistara hunzhi zwo tea. -Tshibveledzwa hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	<u>4½</u> -Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi, nahone tshi a vhalea. -Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaila, thouni na redzhistara hunzhi zwo tea. -Tshibveledzwa itshi a tshi na vhukhaki hunzhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	<u>3½–4</u> -Tshibveledzwa tsho fhatwa lu fushaho. Vhukhaki vhu re hone a vhu khakhisi nyelelo ya mafhungo. -Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhistara zwi a di fusha. -Tshibveledzwa tshi di vha na vhukhaki vhu si hunzhi nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu ho todou vha ho teaho.	<u>3</u> -Tshibveledzwa tsho fhatwa lwo linganelaho. Hu na vhukhaki ho vhalaho. -Ndivho ya maipfi yo shaedza nahone a i tei tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhistara zwo tsela fhasi. -Tshibveledzwa tsho faredza vhukhaki ho vhalaho nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu – zwo lapfesa/pfufhifhale -sa.	<u>2½</u> -Tshibveledzwa tsho fhatwa nga ndila i shaedzaho/ya fhasi, nahone zwi a konda u tevhelelea. -Ndivho ya maipfi i toda u lulamiswa huiwe, nahone a i tei ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhistara a zwo ngo tea. -Tshibveledzwa tsho dala vhukhaki, naho ho di vha na u pulana/ sedzuluswa. -Vhulapfu – zwo lapfesa/pfufhifhale -esa.	<u>0–2</u> -Tshibveledzwa tsho fhatwa nga ndila ya fhasi/i shaedzaho vhukuma, nahone zwo vhilingana. -Ndivho ya maipfi i toda u lulamiswa ho angalalaho vhukuma, nahone a zwo ngo tea ndivho na kathihi. -Tshitaela, thouni na redzhistara a zwi tshimbilelani na thoho. -Tshibveledzwa tsho dala vhukhaki hunzhi, na ndado i re khagala nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu – zwo lapfesa/pfufhifhale -esa.

KHETHEKANYO YA A: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUSIKI (MAANE)

MBUDZISO I

(Vha so ngo shumisa adendamu iyi kha u maka, kha vha tou i shumisela u engedza ndivho yavho.)

1.1 Vhukavhamabufho he nda vhuya nda hu dalela

Mbuletshedzo

- Muñwali u buletshedza tshithu nga vhudalo.
- Muñwali u ola tshifanyiso tsha zwine a khou amba ngazwo muhumbuloni wa muvhali.
- Muñwali u shumisa tshifhinga tsha zwino.
- Muñwali u vha a tshi khou ñwala nga vhukavhamabufho he a vhu dalela.
- U tea u vha e muthu we a hu dalela/ a re na tshenzhemo ya ene mune.

Nganetshelo

- Aya ndi maane ane muñwali a anetshela tshitori kana zwiwo zwo no bvelelaho.
- Zwi anetshelwaho zwi tea u kunga na u tendisea.
- Mafhungo a hone a ñwalwa nga tshifhinga tsho fhelaho.
- Magumo a songo dowealeho nahone a fhedza tshitori zwavhudi.
- Muñwali u vha a tshi khou ñwala nga vhukavhamabufho he a vhudalela.
- U tea u vha e muthu we a hu dalela.

1.2 Tshitediamu tsha hashu

Mbuletshedzo

- Muñwali u buletshedza tshithu nga vhudalo.
- Muñwali u ola tshifanyiso tsha zwine a khou amba ngazwo muhumbuloni wa muvhali.
- Muñwali u shumisa tshifhinga tsha zwino.
- Muñwali u vha a tshi khou ñwala nga tshitediamu tsha hawe (tshine a tshi divha).
- U tea u vha e muthu ane a tshi divha.

1.3 Zwi nkumbudza ñvha ñe nda thulwa nga goloi

- Muñwali u vhuisa mihumbulo a i ñea vhudipfi na u nyanyuwa hawe.
- Muñwali u a dzhia sia.
- Vhudipfi na u nyanyuwa ndi zwone zwi no dzhielwa ñtha.
- Muñwali u amba ñvha ñe a thulwa nga goloi.
- Muñwali u ñwala zve goloi ya mu thulisa zwone.

1.4 Hu tshi nangwa vharangaphanda vha vha vhagudi kha hu lavheleswe vhukoni/Hu tshi nangwa vharangaphanda hu songo lavheleswa vhukoni

- Afha muṅwali u vha e na ṅdila yawe ine a vhona ngayo zwithu.
- Mihumbulo yawe i tea u vha khagala u bva mathomoni u swika magumoni.
- Muṅwali u sumbedza u imelela ṅṅwe sia.
- Muṅwali u tikedza vhukuma sia ṅṅe a khou ṱoda ṅṅi tshi tendiwa.
- Muṅwali u sumbedza vhuḵwine ha fhungo ṅṅe a khou ṅṅi imelela.
- Muṅwali u shumisa tshifhinga tsha zwino.
- Muṅwali u vha tshi khou imelela kana u hanedza u nangwa ha vharangaphanda vhavhagudi u tshi tevhelwa vhukoni.

1.5 Vhudi na vhuvhi ha mishumo ya tshifhinganyana

- A dzhia masia mavhili a khani.
- Mafhungo a tea u vha a tshi ṱangedzea.
- Mbuno dza u ima na u hanedzana na ṱoho dzi fanela u linganyiswa.
- Muṅwali ha dzhii sia.
- Muṅwali a nga ṱahisa muhumbulo wawe magumoni.
- U tea u ṅwala nga ha vhudi na vhuvhi ha mishumo ya tshifhinganyana.

1.6 Tshifanyiso

- Muṅwali a nga ḍisa zwifanyiso zwine muvhali a zwi ṱalela a kona u ṅwala maanea ngazwo.
- Afha hu nga ḍa mihumbulo minzhi yo fhambanaho nga ha zwifanyiso zwo ṅewaho.
- Muṅwali u bvisela khagala maimo na kuhumbulele kwawe.

1.7 Tshifanyiso

- Muṅwali a nga ḍisa zwifanyiso zwine muvhali a zwi ṱalela a kona u ṅwala maanea ngazwo.
- Afha hu nga ḍa mihumbulo minzhi yo fhambanaho nga ha zwifanyiso zwo ṅewaho.
- Muṅwali u bvisela khagala maimo na kuhumbulele kwawe.

1.8 Tshifanyiso

- Muṅwali a nga ḍisa zwifanyiso zwine muvhali a zwi ṱalela a kona u ṅwala maanea ngazwo.
- Afha hu nga ḍa mihumbulo minzhi yo fhambanaho nga ha zwifanyiso zwo ṅewaho.
- Muṅwali u bvisela khagala maimo na kuhumbulele kwawe.

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI**MBUDZISO 2****2.1 VHURIFHI HA VHUKONANI**

Thodea:

- Vhurifhi ha vhukonani vhu na dïresi nthihi.
- Vhurifhi ha vhukonani vhu na theshano.
- Vhurifhi ha vhukonani vhu na mathomele.
- Vhu tea u vha na mutumbu.
- Vhu tea u vha na magumo.
- Hu tea u vha na ndunzhendunzhe ya mafhungo u bva mathomoni u swika magumoni.

2.2 NGANEAVHUTSHILO YA MUFU

Thodea:

- I tea u vha pfufhi.
- Zwidodombedzwa zwa mabebo na ðuvha la lufu.
- Zwiñwe zwiga zwa ndeme zwa mufu, sa he a alutshela hone.
- Zwidodombedzwa nga ha pfunzo na u shela mulenzhe kha u bveledzisa lushaka.
- I tea u amba tshithu nga ha mashaka a tsini e mufu a sia.

2.3 MUVHIGO

Thodea:

- Thoho
- Vhubvo
- Vhuyo
- Marangaphanda
- Matshimbidzele
- Mawanwa
- Themendelo
- Phendelo
- Tsaino
- Tshiimo tsha muvhigi
- Duvha/Datumu

2.4 BUROTSHA

Thodea:

- Dzina la tshibveledzwa.
- Fhethu hune tsha wanala hone.
- Mualedza wa ndeme.
- Vhudavhidzani.
- U tutuwedza dzangalelo la vhavhali.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 30

KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI

MBUDZISO 3

3.1 KHUNGEDZELO

Thodea:

- Dzina la tshibveledzwa na khephusheni
- Vhudavhidzani
- Fhethu hune tsha wanala hone
- U tutula dzangalelo
- Mbonalo i kungaho
- Tshilogeni

3.2 DAYARI

Tshivhumbeo:

- Tshifhinga (hune tsha todea)
- Duvha
- Nwedzi
- Nwaha
- Zwiitei
- Fhethu

3.3 NDAELA

Tshivhumbeo:

- Kha i vhe pfufhi.
- I tea u angaredza mulaedza wa ndeme.
- I tea u pfesesea.
- Luambo lwayo lu fanela u kona u swikelelea nga vhatu vhanzhi.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 20
MARAGAGUTE: 100